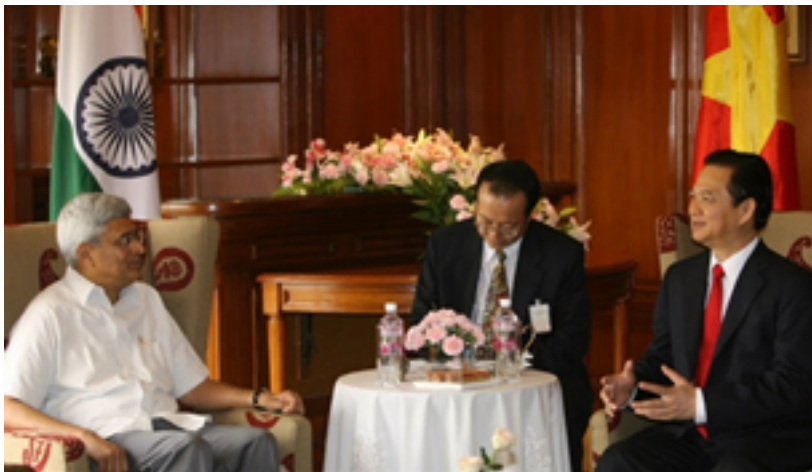

Vấn đề được thông, nói theo một ngôn ngữ không phải là chuyện đơn giản.

Vấn đề trở nên khó khăn hơn khi người ta phải sinh sống tại một nơi mà tiếng ‘mẹ đẻ’ không được sử dụng trong giao tiếp hàng ngày.

Thá táng Viêt Nam Nguyên Tán Dông (phái) và Táng thá ký Đáng Cáng sán ná Đá Prakash Karat (trái) trong mát cuác háp táp i New Delhi hôm 06/7/2007. Ngá i ngái giáa là thông dách viên. / AFP PHOTO / RAVEENDRAN

Khó khăn trong vấn đề thông hiểu ngôn ngữ đôi phần là tình trạng chung của khá nhiều người Việt khi đến một nơi có một môi trường gia Âu Mỹ khác.

Trong một hoàn cảnh nào đó, khi cần phải trình bày về một số vấn đề cụ thể, rõ ràng trên nhiều lãnh vực khác nhau, họ phải nháu đán mát ngá i, tháng là đáng háng, nói năng lưu loát ngôn ngữ của quốc gia nơi họ đang sinh sống.

Người giúp cho hai đối tượng không nói cùng ngôn ngữ hiểu được nhau đó được gọi tên là ‘phiên dịch hay thông dịch viên’; trước đây có lúc còn gọi là ‘thông ngôn’.

T&#p chí Câu Chuyện Hàng Tuần hôm nay xin gửi thi&# u đến quý v&# đôi nét v&# công vi&# c c&# a ng&# i phiên d&# ch viên trên đ&# t M&# .

Là chi&# c c&# u n&# i

Yêu c&# u chính c&# a công tác phiên d&# ch, thông ngôn hay biên d&# ch là chuy&# n l&# i nói, câu vi&# t ... t&# ngôn ng&# này sang ngôn ng&# khác mà không làm thay đ&# i ý nghĩa c&# a l&# i nói hay câu văn đó.

Ng&# i thông d&# ch, phiên d&# ch có nhi&# m v&# chuy&# n văn b&# n hay l&# i đ&# i tho&# i t&# ngôn ng&# này sang ngôn ng&# khác m&# t cách trung th&# c, chính xác, đ&# y đ&# , giúp cho nh&# ng ng&# i không s&# đ&# ng cùng m&# t ngôn ng&# thông hi&# u nhau.

Nhi&# m v&# chính c&# a ng&# i thông ngôn và phiên d&# ch viên đ&# c ti&# n sĩ Nguyễn Đình Thọ ng, Giám đ&# c &# y Ban C&# u ng&# i V&# t Bi&# n, m&# t t&# ch&# c lâu nay chuyên giúp đ&# ng&# i Vi&# t t&# i Hoa K&# khi h&# c&# n đ&# n d&# ch v&# c&# n thi&# t này, trình bày:

“V&# n đ&# thông ngôn và phiên d&# ch là m&# t khâu r&# t quan tr&# ng đ&# n&# i k&# t nh&# ng ng&# i có nhu c&# u. Văn phòng chúng tôi có hai lãnh v&# c cung &# ng các d&# ch v&# giúp gi&# i quy&# t các nhu c&# u này.

Hàng ngày đ&# ng bào có nh&# ng ng&# i c&# n đi bác sĩ, khám s&# c kh&# e, khi ti&# p xúc v&# i m&# t s&# d&# ch v&# , mà không r&# nh Anh ng&# thì chúng tôi có nh&# ng nhân viên qu&# n lý h&# s&# , h&# ng đ&# n nh&# ng ng&# i cao niên, ph&# huynh h&# c sinh ho&# c n&# n nhân b&# o hành, đ&# ti&# p c&# n v&# i các d&# ch v&# c&# n thi&# t hàng ngày nh&# s&# c kh&# e, s&# c kh&# e tâm th&# n, tài chánh, xã h&# i, giáo d&# c.”

T&# ch&# c này cũng có m&# t đ&# i ngũ thông d&# ch chuyên môn đ&# ph&# c v&# cho nh&# ng công tác c&# a t&# p th&# hay c&# ng đ&# ng khi c&# n ti&# p xúc, liên l&# c, g&# p g&# v&# i các c&# quan công quy&# n: l&# p pháp hay hành pháp Hoa K&# :

“Chúng tôi có m&# t đ&# i ngũ v&# i nh&# ng ng&# i đ&# c s&# ch&# ng th&# c có kh&# năng v&# thông d&# ch, t&# c là certified interpreter, translator, đ&# giúp khi c&# n làm vi&# c v&# i c&# quan chính quy&# n, b&# ph&# , nh&# giúp thông d&# ch t&# i nh&# ng bu&# i đ&# i u tr&# n t&# i qu&# c h&# i Hoa K&# , ho&# c nh&# ng bu&# i h&# p l&# n gi&# a

chính quyän nhä Tòa Bäch äc, Bä Lao đäng väi ngäi dân vùng bänh häng bäi däu trän, ä Vùng Vänh.”

Thông điệp viên täi Mä có thä phäc vä hay giúp đä cho các đäng häng không nói hay viät ränh rä tiäng Anh trong nhiäu länh väc khác nhau qua các sinh hoät đäng cäa đäi säng hàng ngày; mät thông điệp viên, bà Thu Ân chia sä:

“Đäi u tät yäu cäa ngäi thông ngôn hay phiên đäch là cän có khiäu vä ngoäi ngä. Hiäu, nói, viät thông thäo, nhuän nhuän tiäng mä đä cäa mình là tiäng Viät và ngôn ngä chính cäa đät nä cä Hoa Kä là tiäng Anh, näi mình đang sinh säng. Khi đi vào vän đä chuyên môn nào, mình phäi häc häi, trao đäi nhäng tä chuyên môn cäa ngành đä, nhä ä tòa án, bänh viän, văn phòng bác sĩ gia đình hay chuyên khoa.

Nên chän nhäng täng mät cách khéo léo, khi thông đäch khäi va chäm vä vän đä văn hóa, säc täc.

Phäi biät säp xäp, tä chäc, luôn phäi thät đäng giä, khi làm viäc chä đäch sát nghĩa, ränh mäch läi nói cäa đôi bên, không thêm hay bät. Ngoài ra cũng cän sä mäm đäu và kiên nhän väi nhäng bänh nhän khó tính, vì bä đäu đän nhiäu trong täi nän xäy ra cho hä. Có nhäng ca đäch, phäi theo bänh nhän hän mät năm träi, tùy theo mäc đä phäc häi, cho đän khi bác sĩ không làm gì giúp thêm cho hä đäc näa. Riêng tôi thì đäc thêm nhäng ngäi bän quý trong đäi.”

Công viäc thông đäch cho các đäng häng vä nhäng sinh hoät trong cuäc säng là phä biän. Tuy väy, có nhäng ngäi đäc chän đä làm công tác này cho nhäng đäp quan träng nhä các cuäc gäp giäa nhäng vä länh đäo quäc gia, mät häi nghä quäc tä län... Chäc hän khi đäm nhän công tác đä, ngäi phiên đäch cän phäi có thêm nhiäu chuän bä đäc biät khác näa.

Chia sä kinh nghiäm

Thông dịch viên tiếng Việt trong buổi hội thảo 15 năm quan hệ Việt - Mỹ hôm 14/9/2010. RFA photo

Ông Võng Thanh là người thông ngôn chính thức trong các phiên họp thường niên Mỹ-Việt, khi hai nước hoàn thành và chấp thuận thỏa thuận ông đã nhận vai trò công việc thông ngôn, phiên dịch đặc biệt này:

“Đó là do công tác của Phòng Ngôn ngữ, Bộ Ngoại giao Hoa Kỳ, đây là lý do tại sao tôi đã có những công việc đó.”

Đáp này ông đã kể lại về những nguyên nhân và cấp lãnh đạo quốc gia Mỹ-Việt mà ông được cấp làm người thông ngôn:

“Tôi làm công việc này khá lâu rồi và được rất nhiều công việc làm việc với họ, phía bên Hoa Kỳ thì có tổng thống Bill Clinton, tổng thống George Bush, tổng thống Barack Obama. Còn bên phía Việt Nam thì tính đến ngày hôm nay, tôi đã làm việc với chủ tịch nước Lê Đức Thọ, tổng bí thư Đảng Cộng sản Việt Nam, ông Phiêu, rồi ông Mạnh, cựu thủ tướng Khôi, hiện thì bây giờ là thủ tướng Dũng.

Rất nhiều cấp lãnh đạo, nhất là trong thời gian mà lãnh đạo cấp cao của hai quốc gia Việt Nam và Hoa Kỳ gặp nhau trong vòng 10 năm qua, tôi đã có công việc làm việc trong những hội nghị này.”

Làm công việc thông dịch cho cấp lãnh đạo quốc gia, đó có phải là một trách nhiệm, một thách thức quá lớn, một kỳ thi gay go hay không? Ông Thanh tâm sự:

“Tôi cũng không biết phải nói làm sao, tôi vì những lý do mà tôi làm việc đó, cũng may mắn là chúng ta có chuyện gì đáng tiếc xảy ra. Theo cá nhân thì mình cần phải cố gắng, tập trung, trau dồi, cải thiện năng lực nghiệp vụ của mình, làm như vậy để tránh chuyện đáng tiếc có thể xảy ra.”

Trong trường hợp nếu bạn đã chuyển nhượng đáng tiếc xảy ra một khi người có trách nhiệm mà dịch sai, không nói đúng hay diễn đạt một ý hoàn toàn trái ngược thì hậu quả sẽ ra sao?

Luật sư Phan Quốc Cường, chuyên làm công tác thông dịch pháp ngữ tiếng Việt trong vùng Washington DC giải thích:

“Cái lợi hay cái hại nên có thể xảy ra tùy theo môi trường làm việc, nhất là trong hoàn cảnh có nhu cầu áp lực như trước tòa án.”

Một khi nhận ra là mình dịch sai thì nên sửa đổi ngay lập tức, nên báo cho thân chủ hay các bên liên quan, biết được lỗi đó và mình xin lỗi một cách trực tiếp, rồi xin dịch lại. Tùy theo hoàn cảnh mà mức độ của hậu quả khác biệt nhau. Trong phiên tòa mà anh dịch sai thì dĩ nhiên đó sẽ được đưa vào hồ sơ chính thức của tòa án, là anh đã nói như vậy.

Nếu không có những người phiên dịch viên khác trong tòa hay không có sự khám phá ra sau này thì những lời khai của nhân chứng hay bị cáo người Việt có thể trở thành chứng cứ chính trong vụ án đó, những hàng đầu quy định của quan tòa, nếu luật sư hai bên không khám phá ra.

Còn về bên nhận, việc chuyển đoán bên của một người, nếu thông dịch viên không hiểu rõ những lý do bên nhận nhân mục nói gì, mình diễn đạt sai ý của anh ta nói về tình trạng bên thứ, thì công việc hàng đầu của chúng ta là đoán và điểu chỉnh bên nhận.”

Khi tìm hiểu thêm về nghề thông ngôn, phiên dịch, có một thắc mắc được nêu lên, một câu nói vui là nếu sau khi dịch mà chỉ nhìn tranh giữa hai người xảy ra thì đó có phải là lời của người thông dịch không?

Luật sư Công nghệ giải đáp: Người thông dịch viên cũng có một phần lớn trong đó, nhưng lời anh ta có thể nhìn thấy, nếu chỉ nhìn tranh giữa hai người mà dịch dàng xảy ra như vậy, chỉ vì một lời nói thông dịch, hai vị nguyên thủ quốc gia không biết, không có những kết thúc, những bước kiểm tra, một cách chính xác về phía bên kia thì đó là lời của cấp lãnh đạo họ là của người thông dịch. Họ chỉ có thể làm tốt nghiệp công việc của mình trong một hoàn cảnh nào đó.”

Nhiều người cho rằng, công việc phiên dịch tuy được hưởng thu nhập cao, lãnh lương hậu, nhưng lại khá vất vả, áp lực nặng nề, đôi khi phải chịu cảnh nhàn ăn, chịu khát, đợi đến khi xong việc mới có gì cho vào bụng, ông Chu Huy góp ý về điều này:

“Tôi công nhận là có vất vả, vì phải chịu theo sự suy nghĩ của người khác để mình có thể dịch ra được, chuyển ý nghĩ của một người theo một cách dễ hiểu cho người nói thì tiếng khác. Dĩ nhiên là có áp lực, vì trong trường hợp “dịch đầu” (vì nghe là dịch ngay tức khắc câu nói đó) phải làm sao bắt kịp theo thời gian, khi người ta nói xong thì mình cũng phải nói xong, chỉ người ta dứt lời mà mình vẫn còn tiếp tục dịch thì nhiều khi mình không kịp dịch cho người khác.

Có chuyện buồn cười là khi đi ăn chung với người mình phải dịch dùm, thí dụ được ăn món thịt bò, phải ráng cắt miếng thịt cho nhỏ, chỉ cắt miếng thịt lớn mà bỏ vô miệng rồi, người đang nói và bắt dịch thì mình chưa nuốt xong mà phải dịch liền thì quả thật là chuyện cười.”

Vui buồn nghề nghiệp

C̣ u Tḥ ṭng Vịt Nam Phan Văn Kḥ i (trái) ḷng nghe thông ḍch viên (g̣ a) trong cụ c ḥp ṿ i Ḅ tṛng Tḥng ṃ i Hoa Ḳ Carlos Gutierrez (pḥ i) ṭ i Washington, DC hôm 21/6/2005. AFP photo

Ṿ nḥng chuỵn vui bụn khi làm ngḥ phiên ḍch đ̣c đi ṭ i nhịu ṇc, ông Huy ḳ ḷi:

“Toàn vui cḥ không tḥy bụn, ṇu nói ṿ ṇ i bụn ngḥ nghịp thì pḥ i nói là vui nhịu bụn ít ṇu mình thích cái ngḥ này.

Chuỵn bụn tôi g̣p là khi đi ḍch cho ng̣ i Ṃ, ḥ xem và đ̣i x̣ ṿ i mình là ṃt ng̣ i ḅn, ṃt pḥ tá, trong công vịc. Còn bên Vịt Nam thì khi anh là ṃt thông ḍch viên, đi ḍch cho ṃt quan ḷn ng̣ i Vịt, ông đó đ̣i x̣ ṿ i thông ḍch viên nḥ là tay sai, hay ṃt tḥ ký. Ông ḥt sai cái này đ̣n sai cái khác, nḥng chuỵn không liên quan gì đ̣n công vịc phiên ḍch, đ̣n ngḥ nghịp.

Qua nḥng kinh nghịm đi ḍch chung ṿ i các thông ḍch viên ṭ Vịt Nam qua, lúc đi cùng ṿ i ṃy ông ḷn, thì tôi tḥy cách đ̣i x̣ đó là chuỵn bụn trong ngḥ này.”

Bên c̣nh công vịc thông ngôn ṣ đ̣ng ḷi nói, ngôn ng̣, còn có ngḥ biên ḍch dùng cḥ vịt chuỵn ṭ ṭng ṇc này sang ṭng ṇc khác, ṃt ḍch gị lâu năm, giáo ṣ Tâm Vịt, phân tích thêm ṿ ḳ năng này:

“Dịch nói gọi là thông ngôn, dịch viết là phiên dịch, và nên nhớ phiên dịch có nhiều giai đoạn, nhiều cấp, từ những chuyên viên soạn thảo bài báo đến việc dịch những chúng tôi đã làm với quý vị “Một ngàn năm thi ca Việt Nam” hay “Hoa Đóa Ngọc” của Nguyễn Chí Thiệu, đòi hỏi phải có kỹ năng cao cấp hơn là những dịch bình thường.

Trong tiếng Tây Phương có câu “dịch là phồn” theo nghĩa câu nói của người Ý. Có thể nói có rất nhiều tác phẩm của nhân loại như là Thánh kinh, Kinh Phật đều được dịch từ tiếng gốc, như tiếng Araméen hay tiếng Do Thái.

Nghề phiên dịch rất quan trọng, nếu muốn đem tri thức của thế giới vào với những dịch Việt Nam hay là cái đẹp, cái hay của Việt Nam ra văn hóa thế giới.”

Ông kể lại với đoàn đồng nghiệp dài đã trải qua khi tìm kiếm với các bậc thầy quốc tế trong ngành dịch thuật, họ hoàn thành những công trình phức tạp cho nền văn hóa:

“Cách đây hơn 30 năm, tôi đã có dịp đến với quý thầy và dịch như ông Donald Keene hay Ivan Morris dịch từ tiếng Nhật sang tiếng Anh, lần đó tôi có phát biểu rằng, dịch là một nghệ thuật đòi hỏi không những năng khiếu về ngôn ngữ mà còn cần niềm tin, là từ ngôn ngữ gốc, chúng ta có những cái đáng để đem ra khoe với thế giới.

“Chuyện buồn tôi gặp là khi đi dịch cho người Mỹ, họ xem và đi xem với mình là một người bản. Còn khi dịch cho một quan lớn người Việt, ông đó đi xem với thông dịch viên như là tay sai, hay một thợ kỹ. / Ô. Chu Huy - thông dịch viên

Niềm tin là chúng ta nắm chắc được với cái ngôn ngữ đối tượng, mà chúng ta dịch sang, có đẹp, đẹp sống phong phú, biểu hiện được những điều chúng ta muốn nói, từ tiếng gốc, thế nên không có bao nhiêu người đi vào lãnh vực dịch thuật văn học Việt Nam.”

Cha của một nạn nhân bạo tàn phẫn trong tai nạn lao động, nay không còn sức làm việc nữa, nói với sự giúp đỡ của người thông ngôn, phiên dịch viên và kết quả mà anh đạt được sau nhiều tháng tranh cãi gay go giữa nhiều bên liên hệ, ông Phát cho biết:

“Ng& i thông ngôn đó r& t& t, hi&u đ& c hoàn c& nh c& a tôi, nh& kinh nghi& m chuyên môn trong khi làm vi& c v& i bên b& nh vi& n c& a ng& i M& . Thông ngôn r& t l&u loát, r&nh r& v& nhi& m v& c& a mình. Coi nh& c& c nguy& n c& a chúng tôi ch& ng 70% mà nh& h& giúp nên đ& t đ& c g& n 100%.”